

O'QITUVCHI PSIXOLOGIYASI

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Aniq va tabiiy fanlar fakulteti
Biologiya yo'nalishi 14.B.guruh 1- kurs talabasi
Xolnizozov Xurshid Sobir o'g'li*

Abstract: The success of the education system depends, first of all, on the professional skills, personal qualities and psychological preparation of the teacher. The teacher is not only a provider of knowledge, but also a mentor who shapes the personality, influences the development of socio-moral views, and provides spiritual support to students. Therefore, modern pedagogy has turned the complex psychological study of the teacher's personality into a separate scientific direction.

Keywords: Psychology, teacher, Education, adaptation, Motivational sphere, Cognitive sphere, Emotional sphere, Communicative sphere, Professional competencies.

Аннотация: Успех системы образования зависит, прежде всего, от профессионального мастерства, личностных качеств и психологической подготовки педагога. Педагог – это не только источник знаний, но и наставник, формирующий личность, влияющий на развитие социально-нравственных воззрений и оказывающий духовную поддержку ученикам. Поэтому современная педагогика выделила комплексное психологическое изучение личности педагога в отдельное научное направление.

Ключевые слова: Психология, педагог, образование, адаптация, мотивационная сфера, когнитивная сфера, эмоциональная сфера, коммуникативная сфера, профессиональные компетенции.

Annatatsiya: Ta'lim tizimining muvaffaqiyati, avvalo, o'qituvchining kasbiy mahorati, shaxsiy fazilatlar va psixologik tayyorgarligiga bog'liq. O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki shaxs shakllantiruvchi, ijtimoiy-axloqiy qarashlar rivojiga ta'sir qiluvchi, o'quvchilarni ruhiy qo'llab-quvvatlovchi murabbiydir. Shu bois, zamonaviy pedagogika o'qituvchi shaxsini kompleks psixologik o'rganishni alohida ilmiy yo'nalishga aylantirgan.

Kalit so'zlar: Psixologiya, o'qituvchi, Ta'lim, adaptatsiya, Motivatsion soha, Kognitiv soha, Emotsional soha, Kommunikativ soha, Kasbiy kompetensiyalar.

Kirish: O'qituvchi psixologiyasi — bu pedagog shaxsining individual-psixologik xususiyatlari, kasbiy kompetensiyalari, ijtimoiy munosabatlardagi roli, emotsional holati va stressga chidamlilik darajasini o'rganuvchi sohadir. Ta'lim jarayonida psixologik bilimga ega bo'lgan o'qituvchi dars samaradorligini oshiradi,

o'quvchilar bilan sog'lom kommunikatsiya o'rnatadi, shuningdek, o'zining kasbiy faoliyatini boshqarish qobiliyatiga ega bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, o'qituvchining ruhiy jihatdan barqaror, emotsional-intellektual rivojlangan, kommunikativ bo'lishi ta'lim sifatining eng muhim omillaridan biridir.

Ushbu maqolada o'qituvchi psixologiyasining mazmuni, o'qituvchining individual fazilatlari, emotsional zo'riqish va stress omillari, o'quvchilar bilan samarali kommunikatsiya yuritish, shuningdek, pedagogning kasbiy o'sishi uchun zarur psixologik shartlar ilmiy asosda tahlil qilinadi.

O'qituvchi shaxsining psixologik modeli

Pedagog shaxsining psixologik tuzilmasi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. **Motivatsion soha** – kasbga bo'lgan qiziqish, ichki ehtiyoj, ma'naviy qadriyatlar.
2. **Kognitiv soha** – bilish jarayonlari: idrok, diqqat, xotira, tafakkur, nutq.
3. **Emotsional soha** – hissiyot barqarorligi, o'zini boshqara olish, empatiya.
4. **Kommunikativ soha** – muloqot madaniyati, konfliktlarni hal etish ko'nikmasi.
5. **Kasbiy kompetensiyalar** – pedagogik bilimlar, metodik tayyorgarlik, tarbiyaviy mahorat.

Samarali o'qituvchi o'zini boshqara oladigan, murakkab vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila oladigan, o'quvchilar psixologiyasini to'g'ri baholay oladigan shaxsdir. Shuning uchun pedagog o'z shaxsiy fazilatlarini rivojlantirib borishi zarur.

O'qituvchi faoliyatida emotsional-intellektning ahamiyati

Emotsional intellekt — bu shaxsning o'z emotsiyalarini anglash, boshqarish, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va muloqotda to'g'ri yo'l topish qobiliyatidir. Ta'lim jarayonida:

- o'quvchi ruhiy holatini sezish,
- motivatsiya yaratish,
- baholash jarayonida adolatli bo'lish,
- sinfda sog'lom muhit shakllantirish kabi vazifalarning barchasi o'qituvchidan yuqori darajadagi emotsional-intellektni talab qiladi.

Emotsional-intellekti past bo'lgan o'qituvchi tez charchash, asabiylashish, konfliktlarga moyillik kabi holatlarga duch kelishi mumkin. Aksincha, emotsional jihatdan barqaror o'qituvchi sinfni tartibli boshqaradi, o'quvchilarda ijobiy psixologik kayfiyat yaratadi.

O'qituvchida uchraydigan stress omillari va ularni yengish yo'llari

Pedagogik faoliyat yuqori psixologik zo'riqish bilan kechadigan kasblardan biri hisoblanadi. Stressning asosiy omillari:

- katta yuklama va ko'p hujjatchilik,
- o'quvchilarning turli xarakter va temperamentga ega bo'lishi,

- ota-onalarning bosimi,
- baholash jarayonidagi mas'uliyat,
- tashkiliy muammolar (sinflar soni, sharoit, dars yuklamasi).

Ushbu omillar o'qituvchining ruhiy charchashiga, "burnout" – professional kuyish sindromiga olib kelishi mumkin. Stressni yengishda quyidagi usullar samarali:

1. **Vaqtning boshqarish** – ishni to'g'ri rejalash.
2. **Psixogigiena** – dam olish, meditatsiya, sport bilan shug'ullanish.
3. **Emotsional boshqaruv** – salbiy emotsiyalarni konstruktiv qayta ishlash.
4. **Kasbiy qo'llab-quvvatlash** – hamkasblar bilan tajriba almashish, psixolog ko'magidan foydalanish.

O'quvchilar bilan samarali kommunikatsiya va pedagogik takt

O'qituvchining muloqot madaniyati pedagogik psixologiyaning eng muhim bo'limlaridan biridir. Samarali kommunikatsiya quyidagi elementlardan iborat:

- **faol tinglash,**
- **ireksion (yo'naltirilgan) savollar berish,**
- **tushunarli nutq,**
- **ijobiy tana tili,**
- **empatiya,**
- **pedagogik takt** – o'quvchini kamsitmasdan, ruhiy jarohatlamasdan tarbiyalash.

Yaxshi o'qituvchi o'quvchining ichki dunyosiga hurmat bilan yondashadi, uning individual xususiyatlarini inobatga oladi. Pedagogik taktning buzilishi esa o'quvchida o'ziga ishonchsizlik, darslardan so'vish, psixologik tushkunlik kabi salbiy holatlarga sabab bo'ladi.

O'qituvchining kasbiy o'sishi va psixologik kompetensiyasi

Zamonaviy ta'lim o'qituvchidan uzluksiz rivojlanishni talab qiladi. Pedagogning kasbiy o'sishi quyidagi yo'nalishlarda bo'ladi:

1. **Psixologik bilimlarni chuqurlashtirish:** yosh psixologiyasi, ta'lim psixologiyasi, konfliktologiya.
2. **Kasbiy refleksiya:** o'z faoliyatini tahlil qilish, kamchiliklarni aniqlash, yangiliklarni tatbiq etish.
3. **Metodik kompetensiya:** interaktiv metodlardan foydalanish, kreativ yondashuvlarni rivojlantirish.
4. **Kommunikativ mahorat:** maktab jamoasi, o'quvchilar va ota-onalar bilan sog'lom muloqot.
5. **Shaxsiy rivojlanish:** o'z ustida ishlash, kitob o'qish, kurslarda qatnashish, treninglar.

Natijada, psixologik jihatdan yetuk o'qituvchi ta'limda innovatsion yondashuvni amalga oshiradi, har bir o'quvchi uchun individual yondashuvni qo'llaydi va ta'lim sifati sezilarli darajada oshadi.

Xulosa

O'qituvchi psixologiyasi — ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Pedagog shaxsining emotsional barqarorligi, psixologik savodxonligi, kommunikativ mahorati va stressni boshqara olishi dars jarayoniga bevosita ta'sir qiladi. Zamonaviy o'qituvchi bilim beruvchi emas, balki murabbiy, motivator, psixolog va tarbiyachi sifatida faoliyat ko'rsatadi. Shuning uchun pedagogning psixologik tayyorgarligi yuqori bo'lishi, bolalar bilan individual ishlay olishi va o'z ustida doimiy ravishda ishlashi zarur. O'qituvchi psixologiyasi rivojlangan ta'lim muassasalarida o'quvchi motivatsiyasi ortadi, ijtimoiy-psixologik muhit yaxshilanadi va pedagogik jarayonning samaradorligi sezilarli ko'tariladi.

Adabiyotlar:

1. Karimova V. "Psixologiya asoslari". — Toshkent: O'zbekiston, 2019.
2. Yo'ldoshev J., Usmonov S. "Pedagogik mahorat". — Toshkent, 2020.
3. G'oziev E. "Umumiy psixologiya". — Toshkent: Fan, 2018.
4. G'anieva M. "Pedagogik psixologiya". — Toshkent, 2021.
5. Goleman D. "Emotsional intellekt". — Nyu-York, 2005.
6. Vygotskiy L.S. "Pedagogik psixologiya". — Moskva, 1991.
7. Шомуротов, У. (2024). ТЕХНОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДОВ АРТ-ТЕРАПИИ В УСТРАНЕНИИ ЛИЧНОСТИ АГРЕССИИ. *Предпринимательства и педагогика*, 5(2), 91-95.
8. Abdulkarimovich, Y. T., & Melikmurodovich, S. U. B. (2022). Art Therapy in Eliminating Aggressiveness in the Individual. *Global Scientific Review*, 9, 1-4.
9. MELIKBOBOYEVICH, S., QIZI, O., & QIZI, Q. (2024). INSONIY MUOMALA VA MULOQOTNING PSIXOLOGIK VOSITALARI. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 180-188.
10. Melikboboyevich, S. U., & Yusufaliyevna, H. S. (2024). Educator's Skill in Eliminating Aggressive Situations of Children Raised in Preschool Education Organization. *Samaraly Ta'lim Va Barqaror innovatsiyalar Jurnali*, 1(6), 611-616.
11. Abdulkarimovich, T. Y. L., Melikboboyevich, S. U., & Isokovich, U. F. (2024). Xotira haqidagi qarashlar va xotirani rivojlantirish. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 109-117.
12. Шомуротов, У. . (2024). ТЕХНОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДОВ АРТ-ТЕРАПИИ В УСТРАНЕНИИ ЛИЧНОСТИ АГРЕССИИ. *Предпринимательства и педагогика*, 2(3), 178–181.